

ВНУКОВА

Наталія Миколаївна
ufp2007@meta.ua

ХОЛКІНА

Єлизавета Миколаївна
lizakholkina5@ukr.net

БОЧКОВА

Катерина Валентинівна
katerinabochkova95@gmail.com

д.е.н. професор, завідувач
кафедри, Харківський
національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

студент, Харківський національний
університет будівництва та
архітектури

студент, Харківський національний
університет будівництва та
архітектури

УДК 336.71

ОЦІНКА ВПЛИВУ ОПОДАТКУВАННЯ ПРОЦЕНТНОГО ДОХОДУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

THE ASSESSMENT OF INTEREST INCOME TAXATION INFLUENCE ON RESULTS OF BANK'S DEPOSIT ACTIVITY

У статті вивчено питання важливості депозитної політики банків у розрізі депозитів фізичних осіб. Розглянуто тенденції і проблеми розвитку депозитної діяльності комерційних банків України у сучасних умовах. Визначено мету та завдання управління ресурсною базою банку. Показана практика оподаткування депозитних вкладів у світі та розмір депозитних відсоткових ставок. Проведено комплексний аналіз обсягів депозитів та чинників (як внутрішніх так і зовнішніх), що впливають на їх розмір. Показано вплив змін у податковій політиці держави та у депозитній політиці банків на обсяги депозитів та депозитні доходи фізичних осіб.

* * *

В статье изучен вопрос важности депозитной политики банков в разрезе депозитов физических лиц. Рассмотрены тенденции и проблемы развития депозитной деятельности коммерческих банков Украины в современных условиях. Определены цели и задачи управления ресурсной базой банка. Показана практика налогообложения депозитных вкладов в мире и размер депозитных процентных ставок. Проведен комплексный анализ объемов депозитов и факторов (как внутренних, так и внешних), влияющих на их размер. Показано влияние изменений в налоговой политике государства и в депозитной политике банков на объемы депозитов и депозитные доходы физических лиц.

* * *

The article examines the importance of the deposit policy of banks in the context of deposits of individuals. An important place in the process of managing the bank's deposit activities is measures that affect the economic behavior of potential customers - individuals. Each bank aims to increase the number of depositors, accordingly, due to this, an increase in the resource base will take place and more money will participate in monetary and credit turnover. In the article the tendencies and problems of development of deposit business of commercial banks of Ukraine in modern conditions were considered. The purpose and tasks of management of the resource base of the bank are determined. The factors influencing the decision making of depositors on the placement of temporarily free cash funds are disclosed. The practice of taxation of deposit deposits in the world and the size of deposit interest rates is shown. The average rate of income tax on individuals' deposits in the world is determined at the level of 25-30 %. A complex analysis of deposits volume and factors (both internal and external), that have an impact on their size and on interest income of depositors has been carried out. These factors include: inflation index, deposit and tax rates for the years analyzed. All these factors significantly reduced the income received by individuals from deposits, which totaled UAH 63.3 billion at the rate of 18.3 % in 2013, and in 2016 it amounted to UAH 49.58 billion at a rate of 17 %, that is, the rate decreased by 1,3 percentage points, and revenue decreased by UAH 13.72 billion. The influence of changes in the state tax policy and deposit policies of banks on deposits and deposits of individuals is shown, as well as the forecasting of the volume of deposits of individuals for 2018 is shown.

Ключові слова: депозит, відсоткова ставка, депозитний дохід, ставка податку, обсяг депозитів

Keywords: deposit, interest rate, deposit income, tax payment, deposit level

Ключевые слова: депозит, процентная ставка, депозитный доход, налоговая ставка, объем депозитов

ВСТУП

На сучасному етапі діяльність банків в Україні характеризується нестабільністю депозитної бази, яка становить значну частину ресурсів банку. Можливий відтік депозитів має крім фінансового, соціальний характер зменшення довіри фізичних осіб до банків та банківської системи. Відновлення балансу довіри є провідним чинником впливу на обсяг депозитів та удосконалення депозитної діяльності банку.

Для стабільної та ефективної діяльності вітчизняних банків необхідна достатня ресурсна база, основ-

ним джерелом формування та збільшення якої виступають депозитні операції банку. Залучення та підтримка оптимального обсягу фінансових ресурсів банку при наявності оподаткування процентного доходу досягається за умов якісного управління депозитною діяльністю, що дозволяє функціонувати належним чином не тільки певний банк, а банківську систему в цілому. Тому дослідження обраної теми є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичним, методичним та практичним питанням депозитної діяльності банків присвячено роботи віт-

чизняних та зарубіжних учених: В.М. Ляховецької [2], О.М. Бартош [3], В.О. Радінської [4], Т.З. Вантух [5], Н.І. Волкової [6]. Разом з тим особливості оподаткування процентного доходу за депозитними операціями в сучасних умовах недостатньо широко визначені, це посилює актуальність даного дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій з удосконалення депозитної діяльності банків в умовах економічної нестабільності та невизначеності, а також при введенні оподаткування процентного доходу від депозитних операцій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методичною основою статті виступають загальнонаукові методичні прийоми (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація тощо) та особливі методичні підходи до оцінки результатів депозитної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вагоме місце у процесі управління депозитною діяльністю банку займають заходи, що впливають на економічну поведінку потенційних клієнтів – фізичних осіб. Кожен банк має на меті збільшити кількість вкладників, відповідно за рахунок цього буде відбуватися збільшення ресурсної бази і більше коштів братиме участь у грошово-кредитному обороті. Під час ухвалення рішення про розміщення тимчасово вільних грошових коштів вкладники ураховують насамперед такі фактори:

- рівень процентної ставки по вкладах: чим надійніше банк, тим менше процентна ставка по депозитах, і навпаки: маловідомі банки пропонують максимально високі ставки, щоб заохотити клієнтів і забезпечити себе ресурсами для здійснення кредитної діяльності;
- перелік депозитних продуктів: в останні десяти-

ліття чіткі межі між окремими категоріями депозитів розмиваються, виникають «гібридні» рахунки, що сполучають властивості різних видів депозитів та поточних рахунків;

– мережа установ банку та якість обслуговування клієнтів: розгалуженість мережі філій у сполученні з високим рівнем сервісу, витрати часу на обслуговування одного клієнта, надання можливості користуватися електронними системами розрахунків і платежів, широкий спектр операцій позитивно впливають на вибір клієнтом конкретного банку [2].

До перелічених факторів додався ще один вагомий та негативний. З 1 серпня 2014 р. банки як податкові агенти утримують прибутковий податок з процентних доходів по депозиту фізичних осіб. Оподаткування відсотків стало додатковим фактором, що посилив процес відтоку депозитів з банківської системи, оскільки відсотки та той час не покривали рівня офіційної інфляції [3].

Оподаткування процентів за банківськими вкладами існує і в багатьох інших державах: в країнах Європейського Союзу, США, Канаді [4]. Як свідчить світовий досвід оподаткування використання депозитів – один із популярних методів наповнення Державного бюджету під час криз у фінансових системах.

Загалом в Європі середня ставка оподаткування доходів від депозитів фізичних осіб становить 25–30 % [4]. Варто зазначити, що прийняття рішення про оподаткування процентного доходу від депозитів у більшості випадків не знаходить підтримки у населення країн. Серед зарубіжних науковців немає однозначної думки щодо оцінки оподаткування такого виду доходів. Аналіз застосування оподаткування процентних доходів у зарубіжних країнах показав, що такий фіскальний метод застосовується переважно у розвинутих країнах зі стабільною економікою, що подано у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння оподаткування процентних доходів з депозитів фізичних осіб та ставки по депозитах в різних країнах світу

Країна	Ставка податку на дохід від депозитів, %	Ставка за депозитом, %
Австрія	25	12
Чехія	15	1,1
Литва	10	3,2
Латвія	10	1,6
Канада	27-29	1,0
США	10-35	1,0
Франція	55-40	2,02
Данія	38-59	6,3
Нідерланди	30	5,2
Польща	20	4,0
Великобританія	20	3,45
Україна	19,5	14

Як видно з табл. 1, із врахуванням практики інших країн, треба зауважити, що всі доходи, що мають ознаки прибутковості, незалежно від джерела їх походження, оподатковуються. Такий механізм є більш збалансованим, ніж встановлення занадто високих податкових ставок для одних доходів і звільнення від оподаткування інших.

Між тим, вважається, що введення податку на доходи з депозитів фізичних осіб в умовах нестабіль-

ності фінансового ринку може мати незначний фіскальний ефект порівняно з потенційними втратами для економіки, а також несе додаткові ризики для банківської системи загалом [5]. Через події грудня 2013 – квітня 2014 рр. населення, злякане девальвацією національної валюти забрало з банків 20,1 млрд грн.. банківських депозитів (майже вдвічі більше, ніж під час кризи 2008 р.) [4]. Запровадження оподаткування процентних доходів з депозитів фізичних осіб при цьому

не сприяло поверненню довіри вкладників і їх коштів у банківську систему.

Фізичні особи, купуючи депозитні продукти банку, мають на меті забезпечення збереження вартості грошей і збільшення доходів. Розміщення заощаджень на вклади є певною мотивованою дією, що передбачає отримання вигід у майбутньому [6]. Кожному вкладнику важливо знати, що його вклади приносять не тільки прибуток, а й є безпечними. Строкові депозити фізичних осіб приносять дохід своїм власникам, який покриває втрати, спричинені інфляцією. Вкладнику не вигідно відкривати депозит, якщо розмір відсоткової ставки за ним нижче рівня інфляції. Для прикладу, як показують офіційні дані НБУ, індекс інфляції за січень-листопад 2017 р. склав 12,5 %, а середньорічна відсоткова ставка по депозиту 13,6 %, що лише мінімально перекривало рівень інфляції. А разом із цим з відсоткового доходу за депозитом фізична особа повинна сплатити податок, що зменшує її пасивний депозитний дохід по відсотках банку на 18 % ПДФО та 1,5 % військовий збір. Введення цих фіскальних дій не знайшли підтримки в населення і було видно, що банківська система на даний час характеризується низьким рівнем депозитної бази, що не сприяє зростанню економіки. Цей фіскальний тиск обмежує можливості для функціонування фінансової системи, що є важливим для України в умовах політичних та соціальних криз. Відтік депозитів крім економічного, має і соціальний аспект – втрату довіри населення – основного кредитора банків України, до вітчизняної банківської системи. Відтік депозитів фізичних осіб із банків завдає величезної шкоди економічній системі України [6].

Для виявлення впливу оподаткування доходів з депозитів фізичних осіб та запровадження податкових ставок на даний вид пасивного доходу, а також інших чинників, розглянуто динаміку загальнорічних сум вкладів фізичних осіб, зміну середньорічних відсоткових ставок за депозитами, індекси інфляції, суми нарахованих доходів та зміни у оподаткуванні за 2013-2016 рр. (табл. 2). [1; 7; 8].

Отже, на основі даних табл. 2 графічно рис. 1 та 2 відповідно представлені динаміка депозитних ставок, ставок податку на депозити, індексів інфляції та динаміка обсягів депозитів та процентних доходів фізичних осіб.

Згідно з наведеними даними на рис. 1 та 2 можна побачити, що обсяги депозитів фізичних осіб значно знизились за аналізовані роки, не зважаючи на те, що у 2014 р. вони збільшилися на 64,1 млрд. грн. або на 18,94 %, у 2015 р. при цьому відбулось зниження на 20,5 млрд. грн. або на 5,09 %, а у 2016 р. – на 19,8 млрд. грн. або на 5,18 %. За даними НБУ 2014 р. характеризується найбільшим у банківській системі України відтоком депозитів населення, що пов'язано насамперед з політичною ситуацією, яка склалася в Україні в той момент. Але згідно з динамікою видно, суми залишаються майже незмінними, та враховуючи те, що індекс інфляції 2014 р. збільшився аж на 24 % пункти, а 2015 р. темп приросту індексу інфляції склав 73 %, і реальна сума депозитних вкладів на 2014 р. з урахуванням індексу інфляції складає 302,35 млрд. грн., а у 2015 р. – 216,65 млрд. грн., що свідчить про суттєве знецінення грошей на депозитних рахунках вкладників.

Таблиця 2

Динаміка чинників впливу на обсяги депозитів та депозитний дохід фізичних осіб

Показник	Значення показника по роках				Абсолютне відхилення			Темп приросту, %		
	2013	2014	2015	2016	2013-14	2014-15	2015-16	2013-14	2014-15	2015-16
Обсяги депозитів, млрд. грн	338,5	402,6	382,1	362,3	64,10	-20,5	-19,8	18,94	-5,09	-5,18
Відсоткові ставки, %	18,7	20,1	21,6	17	1,40	1,5	-4,6	7,49	7,46	-21,3
Індекс інфляції, %	0,5	24,9	43,3	12,4	24,40	18,4	-30,9	4880,00	73,9	-71,4
Ставка податку, %	0	15	20	18	15,00	5	-2	-	33,33	-10
Процентний дохід фізичних осіб, млрд. грн.	63,3	71,86	64,79	49,58	8,56	-7,07	-15,2	13,52	-9,84	-23,5

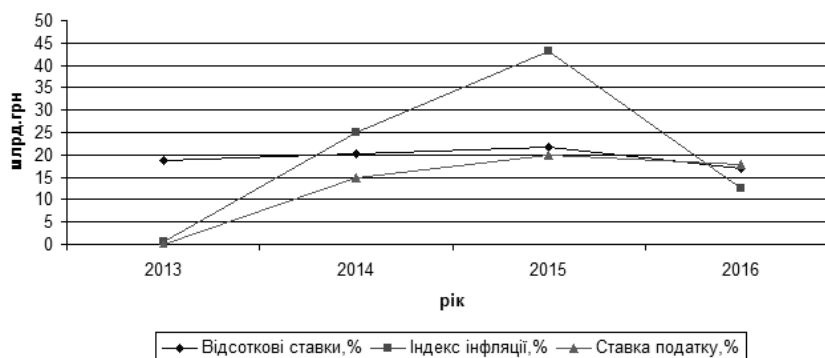

Рис. 1. Динаміка депозитних ставок, ставок податку та індексів інфляції за 2013-2016 рр.

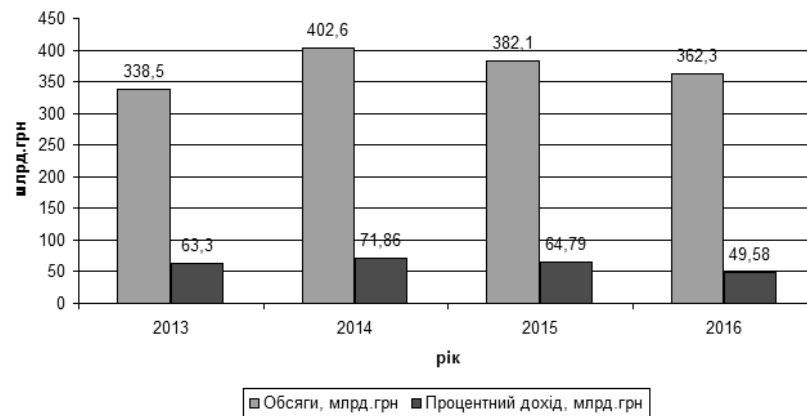

Рис. 2. Динаміка обсягів депозитів та обсягів процентних доходів, отриманих фізичними особами

Проте відзначено позитивну ситуацію 2016 р., коли індекс інфляції знизився до 12,5 %, тобто відбулося зниження на 71,4 % відносно попереднього періоду. Аналізуючи середньорічну відсоткову ставку за 2013-2016 рр. можна відзначити, що вона не покривала темпи інфляції 2014 р. та 2015 р. і не зберігала вартість грошей на банківських рахунках фізичних осіб, проте згідно з динамікою ставок, можна побачити, що 2014 р. ставка зросла на 1,4 відсоткових пунктів або на 7,49 %, у 2015 р. також видно зростання на 1,5 відсоткових пунктів та темп приросту склав 7,46 %, а у 2016 р. даний показник значно знизився з 21,6 % до 17 %, що теж негативно вплинуло на обсяг вкладів фізичних осіб. Крім цього варто зазначити, що податок на депозитний дохід також має нестабільну динаміку і зменшує суму отриманих відсотків за значний рівень. Тож у 2014 р. він склав 15 %, а вже у 2015 р. можна побачити його зростання, проте у 2016 р. відбулось зниження його до 18 %, але додатково утримується 1,5 % військового збору, що збільшує податкове навантаження на депозитні доходи фізичних осіб.

Усі ці фактори суттєво зменшили отриманий у підсумку дохід фізичних осіб від депозитів, який у цілому за 2013 р. складав 63,3 млрд. грн. при ставці 18,3 %, а у 2016 р. став складати 49,58 млрд. грн. при ставці 17 %, тобто ставка знизилась на 1,3 п.п., а дохід зменшився на 13,72 млрд. грн.

З метою формування певних рекомендацій щодо збільшення обсягів депозитних ресурсів України із вра-

хуванням, впливу змін податкових ставок та ставок за депозитами, необхідно проаналізувати взаємозалежність між цими факторами. Вартість депозитів на ринку, а саме відсоткова ставка за депозитами, є одним із впливовіших факторів, що може викликати певні ризики, податкова ставка на процентний дохід також суттєво впливає на зменшення або збільшення обсягу депозитів. Для формування певної гіпотези використано графічний метод, який передбачає зображення взаємозв'язку між обраними ознаками, а саме відсотковою ставкою, ставкою податку та обсягом депозитів (рис. 3 та рис. 4 відповідно).

Оскільки стандартизовані коефіцієнти регресії можна порівнювати між собою, то можна зробити висновок, що податкова ставка надає більше впливу на зміну обсягів депозитних ресурсів, ніж відсоткова ставка.

На рис. 4 простежується більш-менш рівна тенденція зміни, адже значна варіація показника відсутня. Виведено рівняння лінії тренда і величину достовірності апроксимації.

У даному випадку коефіцієнт апроксимації $R^2 = 0,685$, що свідчить про достатньо високу достовірність прогнозу, адже чим ближче коефіцієнт наближається до 1, тим точніше прогнозне значення, тобто побудував кореляційну модель ми отримали, що податкова ставка має більш істотний вплив на зміну обсягів депозитів.

На основі фактичних даних про розмір депозитних вкладень фізичних осіб за 2011-2017 рр. побудовано прогноз обсягів депозитних вкладів на 2018 р. (рис. 5).

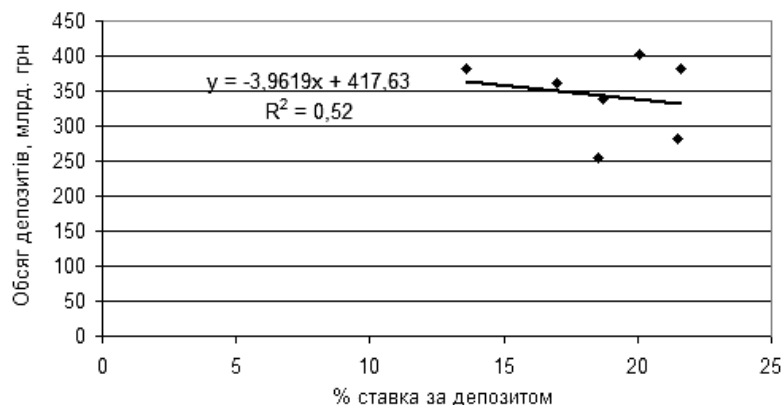

Рис. 3. Взаємозв'язок процентної ставки та обсягу депозитів

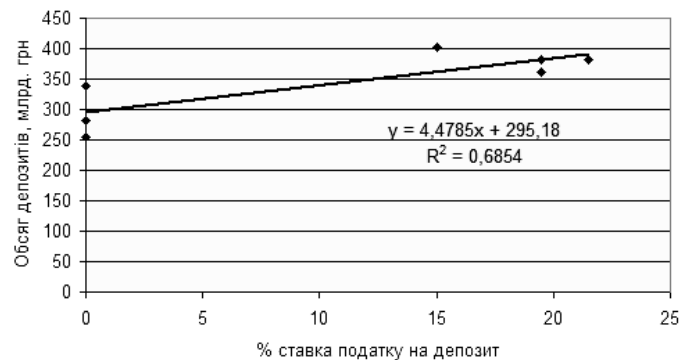

Рис. 4. Взаємозв'язок податкової ставки та обсягу депозитів

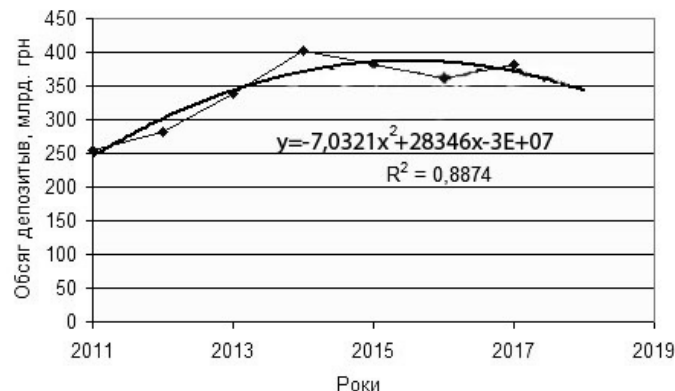

Рис. 5. Прогноз обсягів депозитних вкладів на 2018 р.

Для побудови лінії тренда використано поліноміальну лінію 2-го ступеня. Коефіцієнт апроксимації дорівнює 0,8874, що означає, що з ймовірністю 88,74 % прогноз буде вірним. За прогнозною моделлю очікується несуттєве зменшення обсягу вкладень фізичних осіб.

Таким чином, на основі даних про величину депозитних вкладів фізичних осіб за останні 7 років проведено прогнозування зміни вказаного показника.

ВИСНОВКИ

В сучасних економічних умовах таке явище як відтік депозитів є індикатором стану банківської системи країни. Для формування та підвищення обсягу фінансових ресурсів вітчизняного банку виникає необхідність в ефективному управлінні депозитною діяльністю, яка здійснюється за умов дотримання комплексу стратегічних та тактичних заходів, що враховують інтереси усіх учасників цих відносин. У перспективі бажано знизити рівень ставки оподаткування депозитів, що приведе до збільшення їх обсягів.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123143.
2. Ляховецька В.М., Еш С.М. Депозитна політика банків та інструменти її реалізації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 17. С. 135–138.
3. Бартош О.М. Депозити фізичних осіб: проблеми з'ясування. Ефективна економіка. 2017. Вип. 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5599>.
4. Радінська В.О. Оподаткування доходів фізичних осіб від платежів за використання коштів залучених у депозит, як захід запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні. URL: http://www.pap.in.ua/2_2014/69.pdf.

5. Вантух Т.З. Оптимізація механізму оподаткування доходів з депозитів фізичних осіб. Збірник наукових праць. 2014. Вип. 40. С. 65–75.

6. Волкова Н.І. Удосконалення управління залученими депозитними ресурсами банку. Економіка і організація управління. 2016. № 1(21) С. 53–59.

7. Сайт газети КМУ «Урядовий кур'єр». URL: <https://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/category/index-inflyaciyi>.

8. Сайт фонду гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <http://www.fg.gov.ua/statystyka>.

References

1. Official site of NBU. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123143 (in Ukrainian).
2. Lyakhovetska V.M., Esh S. M. Deposit policy of banks and instruments for its realization. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and Management. 2016. 17. pp. 135–138 (in Ukrainian).
3. Bartosh O.M. Deposits of individuals: problems of the present. Effective economy. 2017. Issue 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5599> (in Ukrainian).
4. Radinskaya V.O. Taxation of Individuals' Income from Payments for the Use of Funds Activated in the Deposit as a Measure to Prevent a Financial Crash and Create the Preconditions for Economic Growth in Ukraine. URL: http://www.pap.in.ua/2_2014/69.pdf (in Ukrainian).
5. Vantuh T.Z. Optimization of the mechanism of taxation of income from deposits of individuals. Collection of scientific works. 2014. Issue 40. pp. 65–75 (in Ukrainian).
6. Volkova N.I. Improvement of management of attracted deposit resources of the bank. Economics and management organization. 2016. № 1 (21). pp. 53–59 (in Ukrainian).
7. The site of the newspaper KМУ "Uriadovy Courier". URL: <https://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/category/index-inflyaciyi> (in Ukrainian).
8. Site of the Guarantee Fund for Individuals' Deposits. URL: <http://www.fg.gov.ua/statystyka> (in Ukrainian).